

אי איזכור קרבנות התמיד בתפילות היום

שאלה: מדוע אנו לא מזכירים בתפילות היום את קרבן התמיד, ואילו בתפילת מוסף אנו מזכירים את קרבנות התמיד והמוסף?

תשובה: כתב בשו"ת נודע ביהודה (או"ח קמא סי' ד): "ואשר בדק לן מעלתו למה פסוקי המוספין קבעו בתפלת המוסף ופרשת התמיד לא תיקנו לומר בתפלה פסוקי התמיד. הנה בדבר זה היה לי למנוע מלהשיב, כי מי הוא ואיזה הוא שיאמר מלבו טעם על דברים העומדים ברומו של עולם, ואנשי כנסת הגדולה להם לבדם נפתחו שערי שמים וקבעו הכל בטעם ידוע להם, ואין אתנו יודע עד מה. וע"פ פשוטן של דברים נלע"ד משום שהתפלות שנקבעו בכל יום נקבע בהם כל צרכי האדם, וכל אחד בעת הצורך יפרוש כפיו בתפלה להתפלל אפילו כמה פעמים ביום, וכמ"ד הלואי שיתפלל כל היום. ואפילו לדעת החולק, עכ"פ אם אירע לו לחדש דבר יכול הוא לחזור ולהתפלל. ואם היו מזכירין התמיד בפירוש בתפלה, לא היה אפשר להתפלל אלא שחרית וערבית, ולמי שהיה נולד איזה דבר להתפלל עליו לא היה יכול להתפלל, ואין כל אדם ביכולתו לחדש נוסח תפלה מלבו. ולקבוע תפלה אחרת חוץ מתפלה שבמקום התמיד לא רצו להטריח בכל יום. ולכן אף שתפלתנו נגד תמידן תקנו, לא קבעו זכרון התמיד בפירוש בתפלה, משא"כ בתפלת המוסף שהיא לפרקים, קבעו פרשת המוספין מפורש", עכ"ל הנוב"י.

והנראה בזה ובהקדם דברי הרמב"ם (תפילה א, ה-ו), שכתב כך: "וכן תקנו שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות, שתי תפלות בכל יום כנגד שני תמידין וכל יום שיש קרבן מוסף תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף, ותפלה שהיא כנגד תמיד של בקר היא הנקראת תפלת השחר, ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים היא הנקראת תפלת מנחה ותפלה שכנגד המוספין היא נקראת תפלת המוספין. וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין והולכין כל הלילה", עכ"ל.

והנה לכאן א"א לומר שהתפילות הם במקום הקרבנות, שהרי התפללו ג' תפילות גם בזמן שהקריבו קרבנות. שהרי הרמב"ם לעיל שם (ה"ד) כתב שעזרא ובית דינו תיקנו תפילת שמונה עשרה. והכס"מ ציין דבמגילה (יז, ב) תנא ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על הסדר. ובברכות (לג, א) אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות. והנה הם ז"ל היו קודם בית שני או בתקופתו, וא"כ ודאי א"א לומר שתיקנו תפילות במקום הקרבנות, כ'ונשלמה פרים שפתינו', בשעה שמקריבים באותה שעה את הקרבנות עצמם.

ובתמיד (לב, ב) נאמר במשנה: "אמר להם הממונה: ברכו ברכה אחת, והם ברכו. קראו עשרת הדברות, שמע והיה אם שמוע ויאמר, ברכו את העם שלש ברכות: אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים, ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא". ועי"ש במפרש. ובפירוש הרא"ש שם כתב: "וברכו ג' ברכות וכו'. כי לא היה להם פנאי להתפלל י"ח ברכות והיו מתפללים רצה, שיהא קרבן ריח ניחוח. ולא היו אומרים 'והשב את העבודה לדביר ביתך' וגם לא היו מסיימין 'המחזיר שכינתו לציון', אלא 'שאותך לבדך נעבוד ביראה בא"י שוכן בציון', עכ"ל. הרי לן מפורש שהתפללו כל י"ח ברכות, ורק להני כהנים בשעת עבודה לא היה פנאי לכך וקיצרו בתפילתם לפני עבודת הבוקר.

ואכן הדברים מדויקים בד' הרמב"ם, שלא כתב שהתפילה במקום הקרבנות, אלא כנגד הקרבנות, והיינו שכיון שבזמן זה הקריבו קרבנות לרצון לפני הית"ש, ע"כ זהו גם הזמן הרצוי לתפילה קמי קוב"ה.

ואמנם התוס' בסוף ג' דברכות (כו, א) כתבו כך: "איבעיא להו טעה ולא התפלל תפלת מנחה כו' - לא בעי אם טעה ולא התפלל תפלת מוסף, דהא ודאי אינו מתפלל בערבית, דהיאך יקרא את הקרבנות וכבר עבר זמן מוסף, וגם לא תיקנו שבע ברכות של מוסף אלא משום 'ונשלמה פרים שפתינו', ובזה ודאי עבר זמנו בטל קרבנו. אבל שאר תפלות דרחמי ניהו, ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו ואין כאן עבר זמנו בתפלה אחרת".

וכן מצינו שכתב הרא"ש בפ"ד דר"ה (סי' יד), כך: "אבל מקראות של מוסף שהן במקום הקרבנות כדכתיב 'ונשלמה פרים שפתינו', (ובזמן) שהראה הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים כשיתבטלו הקרבנות שיהיו ישראל יוצאין בהזכרתן (תענית כז, ב) אין לבטלן וצריך להזכירם לעולם. אבל מוסף של ר"ח בר"ה אין צריך להזכיר אלא די בזה שהוא אומר מלבד עולת החודש ומנחתה שבזה נכלל כל מוספי ר"ח, ויאמר נמי ושני שעירים לכפר", עכ"ל.

נמצא שסברו שבעוד שכל התפילות נתקנו כנגד הקרבנות, הרי תפילת מוסף נתקנה במקום קרבן מוסף, כ'ונשלמה פרים שפתינו'. ודלא כהמדויק בד' הרמב"ם, שגם תפילת מוסף נתקנה כנגד קרבן מוסף, ובסהמ"פ פרנקל ציינו שכן דייק הגר"ב ז'ולטי זצ"ל בס' משנת יעב"ץ או"ח סי' ד', דד' הרמב"ם אינם כד' הרא"ש הנ"ל, (ואין הס' תח"י לראות האם דייק ג"כ דאי"ז כד' התוס' בברכות הנ"ל).

ואולם דברי התוס' והרא"ש צ"ב לכאן, דהא בסוכה (נג, א) איתא: "כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעיינינו, כיצד, שעה ראשונה תמיד של שחר משם לתפלה, משם לקרבן מוסף משם לתפלת המוספין". נמצא שמיד לאחר הקרבת קרבן המוסף בביהמ"ק, פנו הכל להתפלל תפילת מוסף, וא"כ בשלמא להרמב"ם שהתפילות הינן כנגד הקרבנות, ניחא. אך להתוס' והרא"ש שתפילת מוסף כנגד קרבן המוסף הוא, מדין 'ונשלמה פרים שפתינו', א"כ יקשה טובא אמאי התפללו מוסף לאחר שהקריבו קרבן מוסף, וצע"ג. ועי' באוצר מפרשי התלמוד בסוכה שם דו"ד בזה.

ואולי י"ל דאכן גם התוס' והרא"ש מסכימים שעיקר תפילת המוסף נתקנה כנגד הקרבת המוסף ולא במקומה, וכמשמעות ד' הרמב"ם. אמנם אחר חורבן המקדש וביטול הקרבנות, הוסיפו בנוסח תפילת המוסף גם איזכור הקרבן, כדי ש'ונשלמה פרים שפתינו'. ונבאר הענין: הנה פשוט וברור שהתפילות שהתפללו בהם בזמן המקדש, אינם תפילותינו שלנו. שהרי לא יתכן שהתפללו אז על בנין ירושלים והשבת העבודה לציון, בשעה שביהמ"ק עמד על תילו, וכמבואר בדברי הרא"ש בתמיד הנ"ל.

והדברים מפורשים המה בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' קסא), וז"ל: "ובלא ספק שאין נוסח התפלה שאנו מתפללין היום כנוסח שהיו מתפללין בפני הבית. שאנו מתפללין שתחזור מלכות בית דוד למקומה ושיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ושיתקבצו נפוצותינו, והם היו מתפללין שתתקיים מלכו' בית דוד ושלא יחרב ביהמ"ק ושלא יגלו ישראל מארצם, וכן כהן גדול כשהיה מתפלל ביוה"כ ברכת רצה, לא הי' מתפלל אותה על נוסח שלנו, וידוע הוא שיהושע תקן ברכת הארץ ודוד ושלמה ברכת בונה ירושלים (ברכות מח, ב), ובלא ספק שלא היו על נוסח זה שאנו מברכין אותן, וכן כתבו בזה המפרשים ז"ל", עכ"ל.

וכן מצינו שכתב הרשב"א (ברכות מח, ב) וז"ל: "הא דאמרי' משה תקן להם ברכת הזן יהושע תקן להם ברכת הארץ וכו', ק"ל והא קיי"ל בסמוך דברכות אלו מדאורייתא נינהו, וי"ל דמטבען הוא שטבעו להן דאי מדאורייתא אם רצה לאומרה באי זה מטבע שירצה אומרה ואתו משה ויהושע ודוד ושלמה ותקנו להן מטבע לכל אחת ואחת בזמנה, וכדאמרי' לעיל בפרק כיצד מברכין גמ' ועל כלם אם אמר שהכל יצא [מ' ב'] מנימין רעיא בתר דאכל אמר בריך מריה דהאי פיתא אמר רב יצא ואקשינן מאי קמ"ל אע"ג דאמרה בלשון חול יצא, תנינא אלו נאמרים בכל לשון וכו' איצטריך סד"א היכא אמרי' כי אמרה בלשון חול יצא היכא דאמרה כי היכי דתקינן לה רבנן אבל כי לא אמרה כי היכי דתקינן לה רבנן לא יצא קמ"ל, דאלמא המטבע הוא שטבעו רבנן, ובודאי דקודם כיבוש הארץ ובנין ירושלים לא היו אומרים כמטבע שאמרו לאחר כיבוש ובנין, וכמו שאין אנו אומרים כאותו מטבע שתקנו דוד ושלמה שאנו מבקשים להחזיר המלכות ולבנות הבית והם היו מבקשים להעמיד המלכות ולהעמיד הבית ולהמשיך שלות הארץ", עכ"ל. ולפי"ז אכן י"ל שבתחילה תקנו להתפלל מוסף כנגד הקרבת המוסף, ולאחר שנחרב הבית תיקנו להתפלל מוסף גם במקום קרבן מוסף, ואז הוסיפו את איזכורי הקרבן עצמו.

ודבר זה מדוקדק מעט מד' התוס', שלא כתבו שתיקנו תפילת מוסף במקום הקרבת המוסף, אלא כתבו: "לא תיקנו **שבע ברכות של מוסף** אלא משום 'ונשלמה פרים שפתינו'. והיינו שאת עצם תפילת מוסף אכן תיקנו רק כנגד קרבן מוסף, ואילו את טופס הז' ברכות תיקנו, יתכן רק אחר חורבן הבית, באופן שיהיה במקום הקרבן, כ'ונשלמה פרים שפתינו'.

עכ"פ אנו למדים שלד' התוס' בעוד שכל התפילות 'רחמי נינהו', הרי תפילת המוסף שונה היא בכך שהיא במקום הקרבן. ולפי"ז י"ל שבתפילות היום לא מזכירים את קרבן התמיד, מפני שהתפילות הללו הוקדשו לרחמים לפני ה', ולא רצו לערב בהם עניינים נוספים. אך תפילת מוסף נועדה להיות במקום קרבן המוסף, וכדי ש'ונשלמה פרים שפתינו', ולכן שפיר מזכירים בו ענין הקרבת המוסף. ומה שמזכירים בתפילת מוסף גם קרבן התמיד ("על עולת התמיד ונסכה", "מלבד עולת התמיד"), צ"ל שמכיון שקרבן מוסף הוא תוספת לקרבן התמיד, לכן מזכירין גם את הקרבת התמיד.

וכן עולה מדברי הגמ' ביומא (ג, א), דאיתא שם: "חד לחובת היום וחד למוספין", ופירש"י: "התם חד לחובת היום - ההוא דאחרי מות חובת היום, ואינו קרוי מוסף, ולא כתיב התם מלבד עולת הבקר כדכתיב בכל המוספין מלבד עולת הבקר דמשמע זה מוסיף על דבר יום ביומו", עכ"ל. הרי דקרבן מוסף נחשב ל'מוסף על עולת הבוקר'.